STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01365

H. LEYVIKS KINDERYORN

Solomon Simon

•

*Permanent preservation of this book was made possible
by Harvey & Sharon Weintraub
in memory of
Samuel & Ann Weintraub*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

באַוועגלעכע כרעסטאָמאַטיע,
צונויפגעשטעלט פון ש. באַסטאָמסקי

שלמה סימאָן.

ה. לייוויקס קינדעריאָרן

(לויט מונדלעכע מיטטיילונגען און לויט זיינע לידער)

פאַרלאַג „נייע ייִדישע שול“
ווילנע ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ 1938

Printed in Poland.

Wypisy żydowskie w zeszytach,
złożone przez S. BASTOMSKIEGO

Sz. Sejmon.

„H. Lejwiks Kinderjorn“

Druk, „Express“ Wilno, Wielka 33.

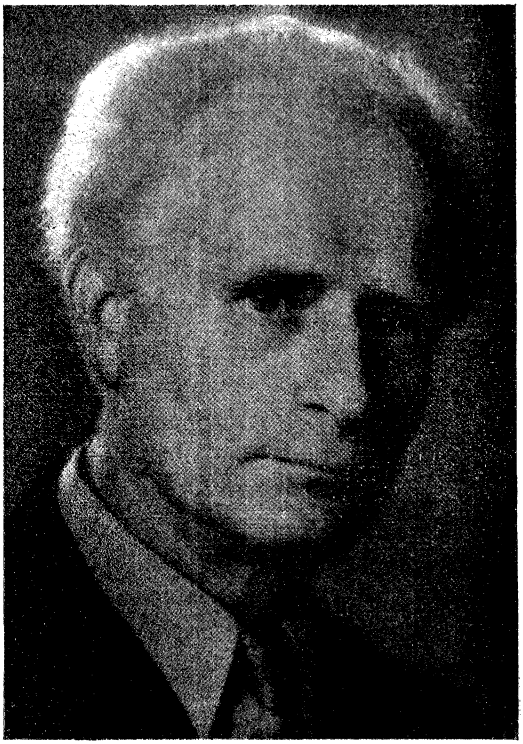

ה. לייוויק.

ה. לייוויק, אָדער ווי זײַן אֱמֶתער נאָמען איז—לייוויק האַלפּער איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1888 אין אוהמען, אַ שטעטל אין מינסקער גובערניע (רוסלאַנד).

דער פאָטער זײַנער איז געווען אַ לערער, די מאַמע—אַ בעקערין.

לייוויק איז דער עלטסטער זון פון אַ מִשְפָּחָה פון נײַן.

צו נײַן יאָר האָט ער פאַרלאָזן דאָס שטעטל און איז אוועקגעפאָרן אין בערעזענער ישיבה לערנען.

ווען ער איז אַלט געווען אַ יאָר 13, איז ער אָפּגעפאָרן מיט דער מִשְפָּחָה אויף אַ קורצער צײַט קיין ניקאָלאַיעוו. פון ניקאָלאַיעוו—צוריק אין שטעטל, דערנאָך קיין מינסק אין אַ ישיבה.

אַ שאָטן

אַ קליין שטיבל, אין ערדענער דיל, די פענצטער, קליינע און נידעריקע, דערלאַנגען ביז די „פּריזבעס". פון דורך די שײַבלעך זעט זיך אַ לאַנגער ברייטער הויף מיט שטאַלן און אַמבאַרן. דער הויף באַלאַנגט צו אַ רײַכן פּויער.

דער קליינער לייוויק איז נאָר וואָס געקומען פון חֶדֶר. ער איז מיד און הונגעריק. אָבער קיינער חוץ דעם קינד אין וויג איז ניטאָ אין דער היים, און דאָס פּיצעלע וויינט.

זעצט זיך דאָס יִנגל אויף אַ טאַבורעט און הייבט אָן פאַרוויגן דאָס קינד.

ער ציט דאָס שטריקל פון וויג אַהין און צוריק, און זײַן האַרץ איז אים פול מיט פאַרדרוס. אַלע קינדער, ווען זיי קומען אַהיים, געפינען זיי די מאַמע אין הויז. ער—ניט. זײַן מאַמע איז אַ מאַרקזיצערין.

דער טאַטע גיט שטונדן—לערנט מיידלעך שרײַבן יִדיש.

דאַרף ער, דער עלטסטער, זײַן אַ ניאַנקע.

וויגט ער דאָס וויגעלע און וויינט אין זיך.

דאָס קינד צעשרײַט זיך העכער. לייוויק וויל עס אײַנשטילן, הייבט ער אָן זינגען אַ וויגליד, אַן אומעטיק ליד מיט אַ האַרצרײַסנדיקער מעלאָדיע.

זינגט ער, פרייער שטילער, דערנאָך—העכער. ווערט ער אַליין פאַרכאַפּט פון די ווערטער און דעם ניגון. עס ווערט אים בעסער אויפן האַרצן. עס שײַנען אַרײַן די לעצטע שטראַלן פון דער פאַרנאַכטיקער זון.

דורך די קליינע שײַבלעך זעט זיך דער ברייטער הויף און אַ שטיק רויטער הימל.

אַ האַלבער הויף איז אײַנגעהילט אין שאָטנס, אָבער די שטרויענע דעכער זײַנען באַגילט מיט די לעצטע שטראַלן פון דער פאַרנאַכטיקער זון.

זיי גלאַנצן, די דעכער, אנטקעגן דעם טיף-רויטן הימל.

דאָס וויגעלע וויגט זיך ווי פון זיך אַליין. דעם יִנגלס האַרץ איז פול, און העכער קלינגען די ווערטער פונעם וויגליד.

מיט אַ מאָל—אַ שאָטן, אַ שאָטן פון אַ ריזיקן קאָפּ. דער שאָטן פאַרשטעלט די גאַנצע פענצטער מיט דער זון, גלאַנציקע דעכער און ברייטן הויף.

דאָס יינגל ווערט ווי פאַרגליווערט פון שרעק.

ער זעט: עס איז דעם בעל גופס חזיר. דער גרויסער חזיר מיט די הענגענדיקע אויערן און לאַנגן שנוק.

דער חזיר האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורכן פענצטער און פון פענצטער גלייך אויפן טיש. שטייט ער אויפן טיש און זיין שנוק איז איבערן קינדס וויגעלע.

דער קליינער לייוויק האָט אַ ציטער געטאָן.

דער חזיר וועט דאָך אויפעסן אים און דעם ברודערל. ער מוז ראַטעווען!

און אַ שרעקלעך געשריי האָט זיך אַרויסגעריסן בײַם יינגל און זיך צעטראָגן איבער די אַרומיקע הויפן.

מענטשן זײַנען אָנגעלאָפן, אַרויסגעטריבן דעם חזיר און באַרויִקט דעם איבערגעשראָקענעם לייוויקן.

בײַם יינגל איז אָבער געבליבן אײַנגעקריצט אין מוח: אַ זון-אונטערגאַנג. שאָטנס אין הויז. ער וויגט דעם ברודערל און זינגט. דורך די פענצטער זעען זיך שטרויענע דעכער, באַגלאַנצט פון דער פאַרגייענדיקער זון.

אַ צונטער-רויטער הימל. ס'איז אים טרויעריק און גוט אויפן האַרצן. זײַן געזאַנג צעטראָגט זיך איבערן הויף. מיט אַ מאָל — אַ שנוק איבער אים און איבערן וויגעלע. אַ שנוק, וואָס פאַרשטעלט דעם הויף, די גלאַנציקע דעכער, די פאַרגייענדיקע זון, די רויטקייט פון הימל. אַ שנוק, וואָס וויל אַלץ אײַנשלינגען...

אַ בייזער טאַטע

דער טאַטע איז געווען פון מיטעלן וווּקס. אַ דאַרער, מיט אַ פײַער-רויטער באָרד און אײַנגעפאַלענעם פּנים און אַ הויכן שטערן.

טיף אין האַרצן אַ גוטער, אַן איידעלער. אָבער די אָרעמקייט האָט אים פאַרביטערט. ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ יחסן. איז ער געווען אין שטוב אַלע מאָל שטרענג און בייז. שטרענג צו דער מאַמען און בייז צו די קינדער. ער האָט ווייניק גערעדט. און האָט ער עפּעס געזאָגט, איז עס געווען מיט באַפעל.

ער איז געווען אַ לערער פון יידיש שרײַבן. געגעגעבן שטונדן, געגאַנגען פון שטוב צו שטוב און געלערנט מיידלעך שרײַבן און לייענען יידיש.

די אַרבעט איז געווען אַ שווערע, אַ לאַנגווײַליקע. ווי נאָר אַ מיידל האָט זיך אויסגעלערנט שרײַבן אַ בריוול, האָט זי אויפגעהערט לערנען. געגנוג פאַר איר.

און דער טאַטע — אַ יונגערמאַן, מיט ברענענדיקע אויגן, אַ צונטער-רויטער באָרד און דאַרע לאַנגע הענט, וואָס האָבן קיינמאָל ניט גערוט, איז שטאַרק ניט געווען צופרידן מיט זיין און זײַן גורל.

און דער פאַרדינסט איז געווען אַ גראָשנדיקער. די מאַמע האָט געדאַרפט אַרויסהעלפן מיט אירע פאַרדינסטן. געווען אַ בעקערין, געהאָרעוועט שווער.

שפּעטער — קינדער קומען צו. די אָרעמקייט ווערט נאָך גרעסער.

די מאַמע איז שטענדיק פאַרהאָרעוועט, דער טאַטע — אַלע מאָל בייז.

דאָס יינגל זעט און פאַרנעמט אַלץ. פון קליינווײַז אויף איז אויף אים אָנגעפאַלן אַן ערנסטקייט, אַ שווײַגעניש.

דער טאַטע האָט געוואָלט, אַז פון זײַן זון דעם בכור זאָל אויסוואַקסן אַ לאַמדן — אַ גרויסער לערנער, אַ רבי!

— אַ גרויסער לערנער קען מען ווערן נאָר דאַן, ווען עס ליגן ניט קיין נאַריש-

קייטן אין זינען — האָט ער אָנגעזאָגט דעם יינגל — מע טאָר ניט לויפן, שפּרינגען, שטיפן, געדענק! מע דאַרף היטן שטאַט!

דאָס יינגל האָט זיך טאַקע גוט געלערנט, געווען פון די בעסטע אין חדר, אָבער מערסטנס אַליין, אָפּגעזונדערט. ביי יעדן מאָל, ווען ער פלעגט זיך דערלויבן אַ שטיף טאָן, פלעגט ער זיך דערמאָנען אָן דעם בייזן טאַטנס פאַרזאָג.

ער איז געווען אַ שווייגער, אָפט געטראָגן אין זיך אַן אומצופרידנקייט און פאַרדרוס.

ס'איז ווינטער. די מאַמע שטייט אַ גאַנצן טאָג אויפן מאַרק, אין פראָסט, אין שניי שטייט זי און פאַרקויפט בייגל, בולקעס און ברויט. זי קומט אַהיים אַ דורכגעפראָרענע — בלוי ווי מילך. זי האָט נאָך קיין צייט ניט זיך גוט אָנצוואַרעמען, דאַרף זי גרייטן עסן פאַר די קינדער און פאַרן טאַטן. נאָכן עסן צעוואַשט זי די געשיר און צעלייגט די קינדער שלאָפן. אַז זי ווערט פאַרטיק מיט די קינדער, דאַרף זי זיך ערשט נעמען צו איר אַרבעט אין בעקעריי — ראָשטשינען טייג פאַר בולקעס און בייגל און אַ דייזשע ברויט. אַז אַלץ איז צוגעגרייט, דאַרף זי זיך ווייטער זעצן אַרבעטן — פאַרצירעווען זאָקן פאַר די קינדער, פאַרריכטן קליידלעך, הויזקעס ביז שפּעט אין דער נאַכט אַריין.

לייוויק זיצט און זעט, ווי די מאַמע האָרעוועט. ער וויל זי מיט עפּעס אַרויסהעלפן און ווייס ניט מיט וואָס.

פיר אַ זייגער פאַרטאָג איז די מאַמע שוין אויף. ער איז וואַך. ער זעט: די מאַמע פאַרקנעט די דייזשע ברויט, די מולטערס געבעקס. אַלע אין הויז שלאָפן געשמאַק.

אַ פאַרדרוס דערוועקט זיך ביים יינגל און אַ טרייער איבער דעם גורל פון דער אויסגעהאָרעוועטער מאַמע און איבער דעם גורל פון דעם אויפגערעגטן בייזן טאַטן.

שווייגט דאָס יינגל. זעלטן רעדט ער אַרויס אַ וואָרט אין שטוב.

אויפן גאַס פילט ער זיך גוט. ער האָט ליב די יינגלעך פון חדר און ניט איין מאָל פאַרשפּילט ער זיך מיט זיי. אָבער אין שטוב איז אים ענג, שווייגט ער.

דער טאַטע קאָן ניט פאַרלייַדן דעם יינגלס שווייַגן. עפּעס אַ מין גולם! ער האָט פאַרן שווייַגנדיקן יינגל קיין אַנדער נאָמען ניט ווי „מורלאַ", נאַר! מענדל נאַר!

געשטאַלטן פון שטעטל

מענדל נאַר.

מענדל נאַר איז געווען דער וואַסערטרעגער פון שטעטל.

אַ ייִד איבער זעקס פוס הויך. אַ שווײַגער. אַ פאַרטראַכטער.

פאַרדריסט דעם ייִנגל, וואָס דער טאַטע האָט אים געגעבן אַזאַ צונעמעניש. ער ווייס דאָך בײַ זיך, אַז ער איז ניט קיין נאַר. ער קען בעסער לערנען פון אַלע ייִנגלעך פון זײַן עלטער. ער באַמערקט אַ סך זאַכן, וואָס קיינער זעט ניט, שפּירט די שווערקייט און מיִוסקייט פון דער אָרעמקייט.

און דער טאַטע רופט אים אָן גאָר „מענדל נאַר".

און אָפשר, פאַלט אײַן דעם פילבאַרן קלוגן לייוויקן, איז מענדל נאַר גאָרניט אַזאַ פּרא אָדם ווי מע מיינט? אפשר פאַרשטייען זיך ניט די שטעטלדיקע אויף מענדלען, פּונקט ווי דער טאַטע פאַרשטייט זיך ניט אויף אים, אויף לייוויקן?

און צו להכעיס דעם טאַטן קריגט דאָס ייִנגל ליב מענדל דעם נאַר.

און דאָס ייִנגל הייבט זיך אָן מער און מער צוקוקן צו מענדל נאַר דעם וואַסערטרעגער, פון פרימאָרגן ביז שפּעט בײַנאַכט גייט ער, מענדל, איבער די שטעטלשע גאַסן מיטן לאַנגן קאַראָמיסל, און צוויי פולע עמערס וואַסער הוידען זיך — אַן עמער פון יעדער זײַט.

שטענדיק איז דער וואַסערטרעגער מיט אַ שמייכל. וויפיל מ'זאָל אויף אים ניט שרײַען, שמייכלט ער שווײַגנדיק.

— אַ שווײַגער אַט ווי איך — טראַכט דאָס ייִנגל — אים אַרט ניט, וואָס מענטשן רייצן זיך מיט אים, שרײַען אויף אים.

איין מאָל אין אַ לבנה-נאַכט האָט ער נאָכגעשפּירט מענדלען און געזען, ווו ער שלאָפט.

מענדל איז געשלאָפן עפּעס אין אַן עלנטן שטיבל לעבן דער מיל, אויפן עק שטאָט.

לייוויק האָט זיך צוגעגנבעט אונטער אַ פענצטער און געזען: מענדל נאַר ליגט אויסגעצויגן, ווי גרויס ער איז, די פיס אין דער לענג, די הענט אויפן האַרצן, אָן אַ ריר, אָן אָטעם. דאָס פּנים שמייכלט אַפילו אין שלאָף.

דער קליינער לייוויק איז צוריקגעגאַנגען פון שטיבל. אויפן וועג האָט ער בײַ זיך באַשטימט: מענדל נאַר איז אַ לאַמעדוואָווניק — איינער פון די זעקס און דרײַסיק צדיקים, צוליב וועמעס זכות די וועלט האַלט זיך.

ער האָט געטראַכט און געשמייכלט:

— ס'וואָלט געפּאַסט דערציילן דעם טאַטן: — מענדל נאַר אַ לאַמעדוואָווניק! אָבער דער טאַטע דאַרף ניט אַלץ וויסן. ער וועט עס זיכער ניט פאַרשטיין.

פון דעמאָלסט אָן האָט דאָס ייִנגל אָנגעהויבן נאָכקוקן אַלע אַנדערע אויסטערלישע מענטשן פון שטעטל.

חיים לוריע — דער גערויבטער פון זינען — איז געווען איינער פון זיי.

אַ הינקעדיקער איז ער געווען, אַ דאַרער, מיט אַ שפּיציק בערדל און אַ שפּיציק פּנים — אַ פויגל־פּנים, און אַ שאַרף מויל.

ייִנגלעך פלעגן אים נאָכלויפן און ליב האָבן צוכאַפּן בײַ אים די קוליע.

לוריע פלעגט בלײַבן שטיין אין מיטן גאַס, אין דער בלאָטע, אָן אומבאַהאָלפענער, זיך ניט געקאָנט רירן פון אָרט אָן דער קוליע.

ס'איז שבת פאַר מיטאָג. דער הימל איז פאַרוואָלקנט. אין מיטן גאַס שטייט דער משוגענער מיט אַ צעקרימטן פּנים, און ניט ווײַט פון אים — אַ כאָפּטע ייִנגלעך מיט זײַן קוליע.

אַ ייִנגל האַלט די קוליע און רייצט זיך:

— ווילסט דײַן קוליע, לוריע? קום און נעם זי.

און לוריע שטייט און שעלט:

— אַ קלאָג זאָל זײַן אויף אײַך!

— אַ פינצטערער יאָר אויף אײַך! מײַן קוליע גיט מיר אַהער!

— הערט! איך פאַרשילט אײַך מיט מײַן הינקעדיקן פוס!

די ייִנגלעך טאַנצן פון פרייד.

לייוויק שטייט אָן אַ זײַט, קוקט אויף די פריילעכע שטיפערישע פּנימער פון די ייִנגלעך און פאַרקרימטן פּנים פון לוריען. אַ רחמנות, אַ צער דערוועקט זיך בײַ אים אויף דעם אומגליקלעכן אומבאַהאָלפענעם קאַליקע.

דאָס ייִנגל שטייט און קוקט און ווייס ניט, ווער עס איז משוגע: דער קאַליקע, וואָס שטייט מיטן פלאַכיקן פּנים, אָדער די פריילעכע כאָפּטע ייִנגלעך, וואָס מאַטערט אומזיסט און אומנישט אַ מענטשן.

לוריע ווערט מיד. ער שרײַט מער ניט. נאָר די ליפּן שעפּטשען קללות.

לייוויקן דוכט זיך, אַז חיים לוריע איז אויך ניט קיין פּראָסטער משוגענער. עפּעס שטעקט אין אים.

*

און נאָך איינער אַזאַ איז געווען אין שטעטל — דעם פּריצס זון.

אַלע האָבן גערעדט פון אים.

דער פּריץ האָט אים ניט געוואָלט פאַרשיקן אין אַ משוגעים־הויז. האָט ער אויסגעבויט אַ קליין מויערל פון איין צימער אין ווינקל פון הויף און דאָרטן פאַרשפּאַרט דעם זון.

דער יונגערמאַן איז אָבער געווען ווילד. האָט אים דער טאַטע צוגעשמידט מיט אַ קייט צו דער וואַנט.

גאַנץ אָפט האָט זיך לייוויק פאַרגנבעט צום איינציקן קליינינקן פענצטערל און אַרײַנגעקוקט אין צימערל. האָט ער געזען: אַ מענטש זיצט צוגעשמידט צו דער וואַנט. אַ באַוואַקסענער איז דער מענטש, מיט ווילדע אויגן. זיצט שטיל, פאַרגראָבן אין זיך. טוט ער זיך אַ ריר, אַ קער, טוען אַ קלונג די קייטן...

יאָרן שפּעטער איז פון מענדל גאַר געוואָרן דער גולם*), פון חיים לוריע — תנחום, און פון פּריצס זונס המזל — דער פינפער־טורעם.

---

*) אין לייוויקס פּאָעמע — „דער גולם"

קלעפּ פֿאַר אַ צעבראָכן גלאָז

גערענקט לייזיק אַ פֿאַל, ווען דער טאַטע איז געווען אויסערגעוויינלעך גוט צו אים.

ס'איז ערבֿ שׂמחת־תּורה. דער טאַטע העלפֿט אים מאַכן אַ פֿאָן. אין אָוונט אין שול געפֿינט ער פֿאַר אים אַ גוטע באַנק וווּ צו שטיין. ער צינדט אָן פֿאַר אים דאָס ליכטל, וואָס איז אַרײַנגעשטעקט אין רויטן עפּל אויף דער פֿאָן.

שטייט דאָס יינגל אויף דער באַנק אַ פֿריידיקער, אַ גליקלעכער. מע נעמט אַרויס די ספֿרי־תּורות און מע גייט הקפֿות. מע זינגט, מע טאַנצט. די גאַנצע שול איז פֿול מיט ליכט, געזאַנג און דעם טאַטנס ליבן מילדן פּנים.

מע גייט אַרויס פֿון שול. פֿון שול אַהיים האָט מען געדאַרפֿט דורכגיין דעם לאַנגן מאַרק, און פֿון מאַרק — אַרײַנקומען אין געסל.

גייען טאַטע און זון האַרט איינע בײַ די אַנדערע.

מיט אַ מאָל דערפֿילט דאָס יינגעלע, אַז דער טאַטע נעמט אים אָן בײַ דער האַנט. ער רירט זי אָן מיט ליבשאַפֿט.

לייזיק דערפֿילט אַ ציטערדיקע פֿרייד. זײַן קליינע האַנט אין דעם טאַטנס גרויסער וואַרעמער האַנט.

און דער טאַטע איז אַזאַ גוטער, הויכער, געזוויקסיקער, וואָס זעט און ווייס אַלץ.

גליווערט דאָס יינגל אין פֿרייד:

--אײַ, ס'איז גוט!

אָבער דאָס איז געווען לאַנג, לאַנג צוריק. ער איז נאָך דאַן אַפֿילו קיין זעקס יאָר ניט אַלט געווען. אָבער איצט?

דער טאַטע האָט ליב טיף אין זיך זײַן בכור, זײַן עלטסטן. אָבער זייער זעלטן ווײַזט ער אַרויס זײַן ליבשאַפֿט. אַלע מאָל נאָר רוגזה און אָפֿט קלעפּ. און ער, דער שטילסטער פֿון אַלע קינדער, פֿילט האַרב דעם טאַטנס פֿינגער אויפֿן פּנים און וויינט אָפֿט שטיל אין קישן.

ס'העלפֿט ניט אַפֿילו קיין פֿלײַסן זיך.

ס'איז אַ ווינטערדיקער עסיקער פֿרײַטיק. ס'איז שוין שפּעט און ס'הייבט אָן טונקלען. אין שטוב צעברעכט זיך די גלאָז פֿון לאָמפּ.

דאָס יינגל טוט זיך אָן שנעל און לויפֿט אַוועק אין קראָם קויפֿן אַ גלאָז.

ס'איז קאַלט און גליטשיק. דאָס יינגל לויפֿט אָבער מיט אַלע כּוחות: ס'איז דאָך ערבֿ שבת און באַלד וועט מען פֿאַרמאַכן די קראָמען.

ער קומט שנעל צוריק. ער לייגט אַוועק פֿאָרזיכטיק די גלאָז אויפֿן גראַטקע, טוט שנעל אויס דעם מאַנטל און נעמט זיך רייניקן די גלאָז.

ער רייניקט זי מיט אַ ווייכן האַנטעך, פּוצט, קיין שפּרינקעלע זאָל אויף איר ניט זײַן. מיט אַ מאָל — אַן אומגליק — די גלאָז צעברעכט זיך...

דער טאַטע פֿאַלט אַרײַן אין כּעס און נעמט שלאָגן.

בײַם יינגל רײַסט זיך אַרויס אַ יאָמער פֿון פֿאַרדרוס, וואָס דער טאַטע שלאָגט אומזיסט. ער פֿלײַסט זיך דאָך, לויפֿט אין גליטש און אין קעלט, כאַפּט רייניקן די גלאָז ניט געהייסענערהייט, און ער שלאָגט גאָר...

אין חדר

דער רבי האָט לייוויקן ליב. שלאָגט אים קיין מאָל ניט. שטעלט אים אַרויס אַלס מוסטער.

לייוויק זעט, ניט אַנטוישן דעם רבין.

איין מאָל האָט אים אָבער דער רבי געשלאָגן. אָבער מאָדנע: לייוויק געדענקט, אַז נאָך די קלעפּ האָט ער זיך עפּעס געפילט גוט, משונהדיק גוט.

ס׳האָט פּאַסירט אַזוי:

אין חדר איז געווען אַ יינגל אַ מסור. דאָס יינגל איז געווען אַ גראָבער, אַ פעטער, אַן איבערגעוואַקסענער. ער איז דערגאַנגען די יאָרן די יינגלעך מיט זיינע מסירות. חברה האָט באַשטימט זיך אָפּצורעכענען מיט אים.

לייוויק איז געוואָרן דער אָנפירער.

נאָכן לערנען, אויפן וועג פון חדר צום לאַנגן מאַרק, האָבן די יינגלעך זאַלבע־זיבעט זיך באַהאַלטן הינטער אַ פאַרקאַן און באַפאַלן דעם מסור און אים געשלאָגן מכות רצח. געשלאָגן און צו יעדן קלאַפּ צוגעלייגט:

— נאַ, וועסט ווייטער זיין אַ מסור?

— נעם, וועסט ווייטער מסרן?!

אויף מאָרגן זיינען די יינגלעך געקומען אין חדר, אַרומגעזעצט זיך אַרום טיש, פאַרטיפט אין די גמרות, ווי קיין זאַך וואָלט ניט פּאַסירט.

לייוויק איז געזעסן אַן אומעטיקער. אים איז עפּעס זינט דעם אָנפאַל געווען שלעכט אויפן האַרצן.

אַז דער רבי איז אָנגעקומען, האָבן די יינגלעך געזען, אַז ער ווייס שוין אַלץ. דער רבי אָבער האָט קיינעם ניט געטשעפּעט. ער איז צוגעגאַנגען צו לייוויקן און בלייך ווי קאַלך האָט ער אַרויסגערעדט:

— דו אויך אַ שלעגער? אויף דיר האָב איך זיך עס ניט גערעכט. און דו ווייסט, אַז איך האָב דיך קיין מאָל ניט אָנגערירט. היינט אָבער וועל איך געבן פעטש. דו ביסט עס ווערט.

און ער האָט געפּאַטשט!

אָבער מאָדנע — וואָס מער דער רבי האָט געשלאָגן, אַלץ לייכטער איז דעם יינגל געוואָרן אויפן האַרצן. ס׳זיינען פאַר אים געווען פאַרדינטע קלעפּ. ער האָט ניט געוויינט, ווי ווען דער טאַטע האָט אים געשלאָגן. פונקט פאַרקערט: ס׳איז געווען עפּעס ווי אַן אויסגלייכעניש פון דעם גאַנצן ענין.

ישיבה

אַ פולע שטוב מיט קינדער. איינס אונטערן אַנדערן. אָרעמקייט און קריגערייען.

דער בייזער טאַטע ווייס אָבער, אַז לייוויק איז אַ געראָטענער. ער טאָר ניט פאַרפאַלן ווערן. ער דאַרף קומען צו אַ תכלית. מע דאַרף אים אַוועקשיקן אין דער ישיבה.

דער טאַטע האָט אָנגעהויבן צוגרייטן דעם ייִנגל צו דער ישיבה נאָך זומער־צײַט. דאָס ערשטע — אויפגענייט אַ קאַ־טענעם פּאַלטאָ מיט אַ וואַטאָוון אונטערשלאַק. דער פּאַלטאָ איז געווען ברייט און לאַנג, ער זאָל זײַן גוט אויף עטלעכע יאָר. אַ קינד וואַקסט דאָך.

אויפגענייט דעם פּאַלטאָ, האָט זיך דער טאַטע אַליין אַוועקגעלאָזן אין דער ישיבה קיין בערעזין. דאָרטן האָט ער באַשטעלט פאַרן זון טעג.

נאָך סוכּות האָט ער אַוועקגעפירט דעם ייִנגל און אים פאָרגעשטעלט פאַר די באַלעבאַטים.

דאָס ייִנגל, אַ שעמעוודיקער, אַ צו־יקגעהאַלטענער, איז געגאַנגען מיטן טאַטן און געפילט די שאַנד פון אַרײַנגיין ווי אַ בעטלער צו יענעם אין הויז, זיך שטעלן בײַ דער טיר און — אָט בין איך!

אַזוי טאָג־אײַן, טאָג־אויס.

דאָס ערגסטע איז געווען, וואָס עטלעכע טעג האָט דער טאַטע באַשטעלט אין רײַכע הײַזער. מע האָט דאָרטן דעם ייִנגל געזעצט אין קיך.

לייוויק האָט געפילט, אַז די גבירישע באַלעבאַטים גיבן ניט דעם טאָג עסן צו־ליב אֶמֶתער מִצוָה, נאָר גלאַט אַזוי, ווײַל זיי דאַרפן זיך גרויסן מיט דעם.

דערפאַר אָבער האָט גאָר אָפט פּאַסירט, אַז די דינסט האָט אונטערגעשטופּט אַ געשמאַקן ביסן, באַגלייט מיט אַ קְלָלה אויף דעם חָשובן באַלעבאָס.

דאָס יונגע ייִנגל האָט שוין גאָר פרי אין זײַן לעבן דערפילט דעם תהום צווישן אָרעמען און רײַכן.

ער איז געווען זייער פרום. געווען אַ מַתמיד. ווייניק געגעסן. געשלאָפן אויף דער האַרטער באַנק. געהונגערט און געליטן, אָבער עס אָנגענומען פאַר ליב. עס שטייט דאָך געשריבן: ברויט מיט זאַלץ זאָלסטו עסן, וואַסער מיט אַ מאָס זאָלסטו טרינקען, אויף דער ערד זאָלסטו שלאָפן. אַן אָרעם לעבן זאָלסטו לעבן — אַזוי איז דער וועג פון דער תורה.

*

פון קליינוויַז אויף האָט דאָס ייִנגל געהאַלטן זיך פאַר אַן אויסדערוויילטן. ער איז דאָך אַ כּהן. ווען ער וועט בַר־מִצוָה ווערן, וועט ער דוכֶנען, בענטשן דאָס פאָלק מיט אויסגעשפּרייטע הענט. ער איז אַנדערש פון אַלע אַנדערע ייִנגלעך. ער האָט אַ בונד מיט גאָט. דאָס, וואָס ער לײַדט, איז ניט אומזיסט. עפּעס וועט דערפון אַרויסקומען.

נאָך ייִנגלווײַז, ווען אַלע קינדער האַלטן זיך אין שפּילן,
האָב איך מיך פאַר אַ גרויסן שוין געהאַלטן.
געלעבט מיט זיך אַליין, מיט מענטשן פון דער ווײַטן,
אַזוי ווי עפּעס וואָס פון אַלעמען באַהאַלטן.

איך האָב שוין דאַן געזען, ווי מענטשן לײַדן, שווײַגן,
האָב איך דעם שווײַגן זייערן אין זיך פאַרנומען
און עפּעס פאַרגעשטעלט זיך ווײַט אין ווײַטער עלטער,
עפּעס גרויסעס, וווּנדערלעכעס וועט פון לײַדן קומען.

— — — — — — —

איך ווייס ניט, ווער עס האָט מיך אויסדערוויילט פון אַלע
און פ״עמד, פאַרשעמט פון אַלעמען דערווײַטערט.
אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ האָב איך פאַר גוט עס אָנגענומען,
מײַן יוגנט אין דערוואַרטונגען געלײַטערט.

יעדע פּאַסירונג אין זײַן לעבן האָט אַ מיין, אַ זין. ס׳איז אַ צייכן פון גאָטס האַנט. אָט איז ער געקומען אין אַ הויז אַ עסן, עסן דעם „טאָג״.

זיצט ער בײַם טיש און דאָס הויז איז פול מיט מיידלעך. שעמט ער זיך עסן. ער שנײַדט דאָס ברויט און פון פאַרלאָרנקייט האַקט ער אַרײַן דעם מעסער אין האַנט אַרײַן טיף ביזן ביין. שיר ניט אַראָפּגעהאַקט קיין פינגער. ס׳שוט אַ גאָס בלוט. עס טוט שטאַרק וויי. דאָס יינגל דערשרעקט זיך אָבער ניט. פאַרקערט, ער נעמט עס אָן אַלס צייכן פון גאָט. אַ צייכן פון אַ בונד, וואָס ער פאַרשנײַדט מיט זײַן גורל. אַ בונד געשלאָסן מיט בלוט, אָט ווי עס ווערט דערציילט אין חומש וועגן אַברהם אָבינוס בונד מיט גאָט...

דאָס יינגל איז אײַנגעשלאָסן אין זיך. מאָדנע געדאַנקען פאַרכאַפּן אים. ער הייבט אָן דאַווענען מיט מער כּוונה פון טאָג צו טאָג. דאַוונט אַלע טאָג מיטן ערשטן מנין, און מיט גרויס התלהבות.

אין יענעם יאָר האָט מען זיך געריכט אין שטעטל, אַז משיח וועט קומען.

מע האָט זייער שטאַרק געשמועסט וועגן דעם אין בית מדרש, אין גאַס. מע האָט אַפילו פאַרויסגעזאָגט דעם טאָג.

וואָכן פאַרן באַשטימטן טאָג איז לייוויק אַרומגעגאַנגען אַ פאַרקלערטער. ער האָט זיך אַלץ פאַרגעשטעלט, ווי יידן פון אַלע לענדער וועלן נעמען האַק און פּאַק און לאָזן זיך קיין ארץ-ישראל. ווי וועלן אויסזען די פאַרלאָזענע גאַסן? ווי וועט אויסקוקן ארץ-ישראל? און וואָס פאַר אַ געשטאַלט וועט משיח האָבן?

דער באַשטימטער טאָג איז אָנגעקומען, פאַריבער, און משיח האָט זיך ניט באַוויזן.

לייוויק איז ניט געוואָרן אַנטוישט. ער איז געווען זיכער, אַז די מענטשן האָבן געמאַכט אַ טעות אין רעכענונג. אָבער משיח וועט קומען. ער ווייס עס.

וויל ניט ווערן קיין אַפּיקורס

אין יענער צײַט, אַרום 1899, האָבן זיך אָנגעהויבן פאָרמירן אין שטעטל רעוואָלוציאָנערע גרופּן. חברה אַרבעטער פלעגן קומען אין שול און אָפּלאַכן פון די ישיבהניקעס. אָפט אָפּגעלאַכט ניט נאָר מיטן מויל, נאָר טאַקע געלאָזן פילן זייער שפּאַט מיט די הענט. זייער באַליבטסטער וועג פון אויפקלערן איז געווען — אַ כאַפּ טאָן אַ ישיבהניק, אים אויסציִען, ווי גרויס ער איז, אָנכאַפּן אַ שטיק בויך און „שטעלן באַנקעס״ — קנײַפּן אויף אַ קונציקן אופן. דער ישיבהניק האָט געשריִען און חברה פּועלים האָבן געריסן שטיקער בויך און געלאַכט.

לייוויק האָט אָנגעהויבן נאָכשפּירן אָט די פּראָסטע בחורים. ער האָט אויסגעפונען, אַז די באַלמעלאָכעס שטעלן זיך אַנטקעגן קייסער. זיי ווילן איבעראַנדערשן די וועלט, עס זאָל ניט זײַן קיין אָרעם און רײַך. שלאָגן זיך מיט גויים פאַרן יידישן כּבוד. זיי זײַנען דאָך באַהאַלטענע גיבורים.

איין זאַך האָט אים באַאומרויִקט און צעטומלט: זיי ווילן גאָר ברענגען די גאולה אויף דער וועלט אָן גאָטס הילף. גאָר אַנדערש, ווי עס ווערט דערציילט

אין גמרא, ווי שיקט זיך עס?

באלד איז אבער אויף אים אנגעקומען א נײַע צעטומלעניש.

דער ראש ישיבה אין בערעזין איז געווען א באהאלטענער ציוניסט און העב־רעער. ער האט געוואלט, אז די ישיבה־בחורים זאלן אויך קענען לשון קודש. האט ער אנגעשטעלט א לערער צו לערנען מיט די ישיבהניקעס.

שפעט אין אוונט פלעגט דער לערער קומען, ארײַנזעצן ארום די טישן די בחורים און לערנען מיט זיי העברעיש נאך דער לעצטער מעטאדע.

דאס יינגל האט זיך זייער שטארק פאראינטערעסירט מיטן נײַעם לימוד. ער האט שנעל געכאפט דעם שניט פון דיקדוק, באלד געקענט בויען א זאץ און אליין אנגעהויבן שרײַבן שירים אין העברעיש.

ווען דאס יינגל האט שוין געהאט בײַ זיך א היפש פעקל לידער, האט ער עס געוויזן דעם לערער. דעם לערער זײַנען די לידער שטארק געפעלן געווארן און ער האט געזאגט צום יינגל:

— קום צו מיר אהיים און נעם ארויס ביכער פון מײַן ביבליאטעק צום לייענען.

דאס יינגל האט עס געטאן.

דאס ערשטע ביכל איז געווען סמאלענסקינס „התועה בדרכי החיים“ — דער וואס בלאנדזשעט אין די וועגן פון לעבן“. א מעשה מיט א ישיבה־בחור, וואס האט פאר־לאזט די ישיבה און גענומען זיך צו אלגעמיינע לימודים.

דאס ביכל האט זייער שטארק צעטומלט דעם יונגן לייוויקן: די ישיבה איז גאר איבעריק, זינלאז. דאס לערנען גמרא איז א נארישקייט.

גאנצע טעג גייט ער ארום ווי א צעדולטער. באלד אבער קומט ער צו זיך. ניין, ס'איז א ליגן. ער נעמט זיך געשמאקער צום לערנען. זאגט מער תהלים. דאוונט מיט מער כוונה און לאזט אויס מיט אן אייגענער תפילה צו גאט:

„רבונו של עולם, פארגיב מיר מײַנע זינדיקע געדאנקען!“

*

אין דער צײַט זײַנען אנגעקומען אין שטעטל עטלעכע סטודענטן, טאקע זיך פון די רוסישע ייִדן, בײַ וועמען ער האט געהאט זײַנע „טעג“. די סטודענטן האבן גענומען אגיטירן צווישן די ישיבה־בחורים, אז זיי זאלן זיך נעמען צום לערנען רוסיש, מיט אגיטאציע אליין האבן זיך די סטודענטן ניט באגנוגנט. זיי האבן אין א קליינעם מיטוואך געעפנט אן אומזיסטע רוסישע שול. פראסט און פשוט. זיי האבן אפגעדונגען א זאל אין א שטוב, צעשטעלט שולבענק, ווי אין אן אמתער גימנאזיע און געעפנט קלאסן.

דאס אויסשטעלן שולבענק ווי אין אמתע „קלאסן“ האט אנגעמאכט א רושם אין שטעטל.

א כּך ישיבה־בחורים האבן זיך פארשריבן. לייוויק אויך.

חברה האט זיך אנגעהויבן לערנען רוסיש מיט א קנאק.

גאר אין לייוויק איז ארומגעגאנגען א פארזארגטער, א טרויעריקער: ער פאר־לאזט די תורה ווי אלע אנדערע אפיקורסים.

ער האט ניט געשלאפן קיין נעכט. אים האט זיך געדוכט, אז די תורה קומט און קלאגט:

— מײַנע קינדער פארלאזן מיך!

אָנגעטאָן אין שוואַרצן, שטייט די תורה אין אַ ווינקל און קלאָגט. באַלד קומט די שכינה, אײַנגעהילט אין טרויער, שטעלט זיך אויך אין אַ ווינקל און וויינט שטיל אויפן גרויסן בראָך...

—ניין, ער קען ניט, ער קען עס ניט!—באַשטימט בײַ זיך דאָס יינגל.

איין מאָרגן איז ער געקומען אין קלאַס, צוגעגאַנגען צום לערער און געזאָגט קורץ:

—איך קען מער ניט!

—וואָס קענט איר מער ניט?—האָט דער לערער געפרעגט.

—איך קען מער ניט גיין אין די קלאַסן.

—פֿאַר וואָס?

—ווײַל איך קאָן ניט פֿאַרלייקענען די תורה.

דער לערער האָט אָנגעהויבן אײַנטענהן מיט אים:

—דו ביסט אַ גוטער שילער, דו מאַכסט גרויס דערפֿאָלג. פֿאַרבלײַב מיט אונדז, מירן דיך צוגרייטן צו פֿיר קלאַסן גימנאַזיע, וועסט אַוועקפֿאָרן אין אַ גרויסער שטאָט, אויסהאַלטן דעם עקזאַמען און די גאַנצע וועלט וועט זײַן אָפֿן פֿאַר דיר. וואָס אָבער וועסטו אָנלעבן אין דער ישיבֿה? ווערן אַ מלמד, אָדער אַ רבֿל אין אַ שטעטל?

דאָס יינגל האָט זיך אָבער געהאַלטן בײַ זײַנס:

—איך קען ניט פֿאַרלייקענען די תורה!

ס'האָט ניט געהאָלפֿן דעם לערערס רייד, די רייד פֿון חבֿרים, ער האָט זיך געהאַלטן בײַ זײַנס. ער האָט פֿאַרלאָזן די שול, אָנגעהויבן לערנען גמרא געשמאַקער, געוואָרן נאָך פֿרימער ווי פֿריִער.

איין זאַך אָבער האָט ער ניט אויפֿגעגעבן—שרײַבן לידער...

דער פּעטער דער מיליאָנשטשיק.

פון קינדוויַיז אָן האָט לייוויק געוווּסט, אַז ער האָט אַ פּעטער, דער מאַמעס אַ ברודער, אין אָדעס. דער פּעטער־איז אַ מיליאָנשטשיק. אַמאָל איז דער פּעטער געווען אַן אַרבעטער — אַ מאַטראַצן־מאַכער. איצט איז ער אַ פאַבריקאַנט און איז זייער רײַך.

אין חדר נאָך האָט לייוויק געהאַט אַ שיינע האַנטשריפט.

טאַטע־מאַמע פלעגן אים הייסן שרײַבן האַרצרײַסנדיקע בריוולעך צום פּעטער און וועקן רחמנות צו דער משפּחה.

דער פּעטער האָט אויף די בריוו ניט געענטפערט.

טאַטע־מאַמע האָבן אָבער אַלץ געהאַלטן אין איין שרײַבן.

דעם קליינעם יינגל איז עס ניט געפעלן געווען: ס'איז עפּעס ניט שיין, גאָר מיאוס צו בעטן זיך אַזוי בײַ יענעם. דער פּעטער איז טאַקע אַ חזיר, ענטפערט קיין מאָל ניט אויף די בריוו. איין מאָל אין אַ שמיטה פאַרוואַרפט ער אַ פּאָר רובל. און אַלץ אָן אַ בריוול. אָבער דאָס שרײַבן צום פּעטער, דאָס בעטן, דאָס איבערטרײַבן די ביטערע אָרעמקייט איז אויך ניט אַזאַ שיינע זאַך...

*

ווען לייוויק איז אַלט געווען אַ יאָר 13, קריגט ער איין מאָל אַ בריוו פון טאַטע־מאַמען, ער זאָל באַלד קומען אַהיים, טאַקע תיכּף, ניט וואַרטן קיין טאָג.

ער איז געקומען אַהיים און האָט זיך דערוווּסט, אַז די מומע איז נאָר וואָס צוריקגעקומען פון אָדעס. זי האָט באַזוכט איר רײַכן ברודער און מיט קלאָגערײַען געוועלט בײַ אים, ער זאָל איר העלפן אַריבערפאָרן מיט דער גאַנצער משפּחה קיין ניקאָלאַיעוו און דאָרטן אײַנאָרדענען אַ בעקערײַ.

די מאַמע האָט געבראַכט אַ באַרג מיט געניצטע קליידער: דעם פּעטערס אַלטע אָנצוגן, דער מאַמעס געטראָגענע קליידלעך, אויך קינדערשע אַלטע זאַכן.

שבת מעסט אָן די מאַמע אויף זיך אַ לאַנגע קלייד מיט אַ שלעפּ און פאַלדן. דער טאַטע — אַן אָנצוג, אָדעסער מאָדע, אַ געקעסטלטן אָנצוג און אַ האַרטן געלן הוט.

דאָס יינגל קוקט אויף דער מאַמעס פאַרשעמטן פּנים. זעט ער, ווי זי שטייט אָנגעטאָן אין די מאָדנע מלבושים און עס קלעפּט זיך עפּעס ניט בײַ אים.

ער קוקט אויפן שטאָלצן בייזן טאַטן.

דער טאַטע מיט דער רויטער באָרד און דאַרע פלייצעס אין אַן אָדעסער געקעסטלטן אָנצוג!... עס איז פּאַסקודנע, מיאוס!

טאַטע־מאַמע קוקן דאָך אויס ווי פאַרשטעלטע קאָמעדיאַנטן.

וואָס האָבן זיי זיך אָנגעטאָן אין פרעמדע בגדים? מע וועט דאָך לאַכן פון זיי.
אַ גאַנצן שבתדיקן טאָג געפינט זיך דאָס יינגל ניט קיין אָרט.
ווי מיאוס און אונטערטעניק די אָרעמקייט מאַכט דעם מענטשן!

*

די משפחה האָט זיך אָנגעהויבן גרייטן אין וועג אַרײַן. מע האָט פאַרקויפט וואָס מע האָט געקאָנט. דאָס איבעריקע אַרײַנגעפּאַקט אין אַ בעד און זיך גענומען שלעפּן קיין ניקאָלאַיעוו.

מע האָט זיך פאַרשלעפּט קיין ניקאָלאַיעוו און דאָרטן געעפנט אַ בעקערײַ.

די מאַמע האָט געבאַקט ברויט און בולקעס און דער טאַטע און דער עלטערער זון—לייוויק—זײַנען אויפגעשטאַנען פאַרטאָג, אָנגעפּאַקט קערב און קאָשיקעס מיט ברויט און בולקעס און פונאַנדערגעטראָגן די געבעקסן צו די קונדן.

ס'האָט אָבער ניט געטויגט. מע האָט ווייניק פאַרדינט. דער טאַטע איז ניט געווען קיין געראָטענער סוחר. ס'איז געוואָרן טרויעריק.

דער טאַטע איז אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאָפּ: מילא, ער אַליין איז שוין אַ פאַרפאַלענער, אָבער דאָס יינגל? טאַטע-מאַמע האָבן געטראַכט און געטראַכט און באַשטימט אַוועקצושיקן דאָס יינגל קיין אָדעס צום פעטער. מיגלעך, אַז דער רײַכער פעטער וועט אים אַרײַנגעבן אין דער פאַכשול „טרוד". דאָרטן וועט דאָס יינגל זיך אויסלערנען אַ מלאָכה.

אָבער דער פעטער איז ניט שטאַרק צופרידן מיטן גאַסט. ער גיט דעם יינגל אָנצוהערעניש, אַז ער איז אַן איבעריקער אין הויז, און ער זאָל צוריקפאָרן.

לייוויק האָט זיך ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט. צוריקפאָרן האָט ער ניט צו וואָס. זיי האָבן דאָך אים אומישבע אַוועקגעשיקט פון דער אָרעמקייט. אָבער דאָ זײַן קאָן ער אויך ניט. איז ער געוואָרן נאָך פרימער, געדאַוונט מיט מער האַרץ, געזאָגט אַ סך תהילים און שטענדיק נאָכן דאַוונען און תהילים זאָגן האָט ער צוגעלייגט זײַן אייגענע תפילה:

—גאָט, גאָט, ראַטעווע מיך פון אָדעס!

אַ קלונג פון גאָלדענע אימפּעריאַלן

ס'איז ווינטער און גוט קאַלט. דאָס יינגל קאָן ניט אַרויס אין גאַס.

און דעם פעטערס הויז איז אַ תפיסה.

די שטוב איז גרויס און רײַך, אָבער פאַר אים איז ניטאָ קיין אָרט.

די שטאָט איז שיין אָבער זינדיק. מע פאָרט און מע רויכערט אום שבת, מע גייט ניט אין שול דאַוונען. ער איז אַליין און האָט ניט וואָס צו טאָן מיט זיך.

דעם פעטערס הויז פירט מען מיט אַ ברייטער האַנט. געדעקטע רײַכע טישן זײַנען אָנגעשטעלט מיט כל טוב צו יעדן מאָלצײַט. מע סערווירט אַזוי פיל עסן, אַז עס וואָלט געווען גענוג פאַר נאָך 10 מאָל אַזוי פיל עסערס.

דער פעטער אָבער רירט זיך ניט צו צו די אַלע מאכלים. ער האָט פון צו פיל עסן פאַרלאָרן זײַן געשמאַק. קיין זאַך האָט בײַ אים ניט קיין טעם. ער פילט אַ טעם נאָר אין איין איינציקן מאכל—טאַראַנעס (אַזאַ געטריקנטער ביליקער פיש, געקאָכט מיט קאַרטאָפל).

אויפן טיש—געבראָטענע קאַטשקעס, געפילטע העלדזלעך, ווײַסע זעמעלעך,

גאָלדענע יויך, געריבכערטע פישן, וויינען... און דער פעטער זיצט אויבנאָן און עסט טאַראַנעס, געקאָכט אין קאַרטאָפל, עסט עס מיט שוואַרצן ברויט, פאַרטרינקט מיט וואַסער און פּאַסמאַקעוועט זיך.

טאָג-איין, טאָג-אויס זעט דאָס ייִנגל די זעלביקע סצענע. ער קען זיך אָבער צו דעם ניט צוגעוווינען. עס קומט אים אויס משונה-ווילד. ער קאָן ניט פאַרשטיין: ווי קען זיך עס אַ מענטש אַזוי איבערזעטיקן?

אין מוח פּיקט אַ געדאַנק: ווען די מאַמע און די קינדער וואָלטן דאָ געווען! זיי וואָלט דאָס עסן זיכער געשמעקט.

*

אין אַ רעגנדיקן ווינטערטאָג איז דער טאַטע געקומען פון ניקאָלאַיעוו קיין אָדעס צום פעטער.

ס'איז אָוונט, נאָכן עסן. מע האָט זיך אַרומגעזעצט אַרום טיש טרינקען טיי. דעם טאַטנס פּנים איז שוואַרץ ווי ערד. ער איז ניט אויסגעשלאָפן, דער טאַטע, פאַרמאַטערט. נאָר די צוויי אויגן ברענען און די רויטע באָרד ציטערט.

זיצט די משפּחה אַרום טיש און דער טאַטע דערציילט זיינע צרות:

—די בעקעריי מוז מען אויפגעבן. אין שטוב איז ניטאָ קיין קאָל...

די קינדער גייען אַרום אָן ווינטער-מלבושים, באָרוועסע, קאָנען ניט אַרויס פון הויז. ס'איז ניטאָ קיין גראָשן אין שטוב. ער האָט די משפּחה איבערגעלאָזן אויף גאָטס באַראָט, געקומען בעטן אויף הוצאות, זיך אומצוקערן צוריק קיין אוהומען*), אַהיים.

דער פעטער זיצט אַ קאַלטער, אַ גלייכגילטיקער, מאַכט זיך, ווי ער באַרשטייט ניט די לאַגע.

און דער טאַטע רעדט און רעדט:

—ער, דער פעטער, מוז איצט אַרויסהעלפן. ער איז דאָך טיילווייז שולדיק אין גאַנצן עסק.

און דער פעטער ענטפערט רויק:

—דו ווילסט צו פיל געלט.

הוצאות קיין אוהומען דאַרף קאָסטן אַ היפּשע מטבע. זע קריג ערגעץ אַנדערשווו אַ פּאָר רובל.

דער טאַטע דערקלערט אים ווייטער:

—ווו קאָן איך קריגן אַ גראָשן? איך האָב דאָך שוין אייך דערציילט, אַז איך האָב איבערגעלאָזן אַלעמען אויף גאָטס באַראָט אָן אַ גראָשן געלט.

דער פעטער מאַכט זיך נאָך אַלץ, ווי ער פאַרשטייט ניט די לאַגע.

ס'איז געוואָרן גוט שפּעט. אַלע זיינען אַוועק פון טיש. נאָר דער טאַטע, דער פעטער און לייוויק זיינען געבליבן אַרום טיש.

דער טאַטע רעדט שוין מיט טרערן אין די אויגן און דער פעטער שפּילט זיך מיט זיין גאָלדענעם קייטעלע.

ס'איז געוואָרן נאָך שפּעטער. באַלד דאַרף אָפּפאָרן די שיף פון אָדעס קיין ניקאָלאַיעוו. דער טאַטע וויל ניט פאַרשפּעטיקן. ער שטעלט זיך מיט אַ מאָל אויף, גיט אַ קלאַפּ אין טיש.

—גזלן איינער! איך בעט ביי דיר 50 רובל. ס'איז דאָך ביי דיר קליינגעלט, גראָשנס! און ס'איז פּאַר דיין אייגן בלוט און פלייש—ראַטעווען דיין שוועסטער און

*) מינסקער גוב.

אירע פיצלעך, און דו שטייסט אַ רויִקער, ווי אַ פרעמדער, מיט אַ פאַרשטיינערט האַרץ!.

דער פעטער איז ניט אין כּעס געוואָרן. ער האָט זיך רויִק אויפגעהויבן פון שטול, אַרײַנגעשטעקט צוויי פינגער אין זשילעט־קעשענע, אַרויסגענומען צען גאָלדענע אימפּעריאַלן, אַ וואָרף געטאָן זיי אויפן טיש און אַרויסגעזײַט:

—נאַ, נעם און לאָז מיך צו רו!

די אימפּעריאַלן האָבן אַ קלונג געטאָן אויפן האַרטן טיש. דער קלונג האָט דעם יינגל אַ קלאַפּ געטאָן אין קאָפּ, ווי מע וואָלט אויסגעשאָסן מיט אַ פּיסטאָלעט פאַר־בײַ די אויערן. לייוויק האָט געוואָלט זיך אַ הייב טאָן, אַ כאַפּ טאָן די זיך קײַקלענדיקע גאָלדענע מטבעות און זיי אַ שמיץ טאָן דעם פעטער צוריק אין פּנים אַרײַן...

דער טאַטע האָט אָבער צונויפגענומען דאָס געלט און אַ זאָג געטאָן צום יינגל:

—קום!

זיי זײַנען אַרויס אָן אַ גוטער נאַכט.

אין דרויסן האָט געבלאָזן אַ ווינט און געגאָסן אַ שלאַקס רעגן.

דער טאַטע איז געגאַנגען נעמען די שיף קיין ניקאָלאַיעוו. דאָס יינגל איז אים נאָכגעגאַנגען און שטיל געביסן די ליפּן. אים האָט נאָך אַלץ געקלאַפּט אין די אויערן דער קלונג פון די גאָלדענע אימפּעריאַלן...

צום טאַטן האָט ער אָנגעהויבן פילן אַ מאָדנע טיפע ליבשאַפט...

מינסק

די פאַמיליע האָט זיך צוריקגעקערט אין שטעטל איהומען און דאָס יינגל האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין מינסק אין דער ישיבה.

ער האָט אין מינסק געגעסן טעג ווי אין בערעזין און גוט צוגעהונגערט.

אין יענער צייט איז ער געוואָרן אויס פרום. ער האָט געפירט אַ טאָפּלט לעבן — בלומרשט געלערנט גמרא און געפירט זיך ווי אַ פרומער ישובניק, אין דער אמתן אָבער האָט ער נאָר אויסגענוצט די ישיבה כדי זיך צו קאָנען לערנען רוסיש.

דענסטמאָל האָט אים זייער שטאַרק פאַרדראָסן, וואָס ער האָט איבערגעלאָזן די שול אין בערעזין.

אין קוואַרטיר איז לייוויק איינגעשטאַנען מיט נאָך אַ בחור ביי אַ משולח, וואָס האָט געקליבן געלט פאַר אַ ישיבה ערגעץ-ווו. דער משולח האָט געפירט אַ פּרומען שטאַט, ווי עס פּאַסט פאַר אַזאַ מענטשן. אין דער אמתן געווען, וואָס מע רופט, אַ גאָטס גנב — ניט געווען שטאַרק אָפּגעהיט אין געלט-זאַכן. אים האָט אויך ניט געאַרט, וואָס די ישיבה־ניקעס זיינען ניט פרום.

לייוויקן איז עס געווען פריקרע.

ביי דעם זעלביקן משולח איז אָבער איינגעשטאַנען נאָך אַ קוואַרטיראַנט — אַ פּרוש. אָט דער פּרוש איז געווען אַ מאָדנער פאַרשוין: אַ קליינינקער, אַ דאַרער, מיט מילדע אויגן. שטענדיק געשוויגן, זיך ניט געמישט אין די הייסע וויכּוחים, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען אין הויז. ער פלעגט אויפשטיין פאַר טאָג און קיין מאָל זיך ניט געלייגט שלאָפן פאַר צוועלף ביי נאַכט.

לייוויק פלעגט שטענדיק זיצן און וואַרטן אויף אים.

געוויינטלעך פלעגט לייוויק זיצן מיט אַ ביכל אָדער זשורנאַל.

דער פּרוש קומט אַריין, גייט צו צום אויוון, נעמט אַרויס אַ טעפּעלע בעבלעך, געקאָכט אין וואַסער נאָר, אָן פעטס.

אָפּגעגעסן, אָפּגעבענטשט און זיך גענומען גרייטן גיין שלאָפן.

אַזוי אַ גאַנצע וואָך. פרייטיק צו-נאַכט פלעגט ער עסן מיט אַלעמען ביים טיש.

גאַנץ אָפט, ווען ער איז געזעסן און געגעסן, האָט לייוויק זיך צוגערוקט צו אים און פאָרגעלייענט עפּעס פון אַן אַפּיקורסישן ביכל אָדער זשורנאַל.

דער פּרוש פלעגט אים אויסהערן און שווייגן.

אַז לייוויק איז צו אים צוגעשטאַנען:

— סטייטש, ווי קאָן מען עס פאַרענטפערן? אַדרבא, זאָל ער אים עס דערקלערן!

דער פּרוש רעגט זיך ניט אויף. קוקט מיט זיינע מילדע אויגן אויפן יונגן בחורל און ענטפערט:

—דאָס איז זייער דרך, זייער וועג. אָט אַזוי זעען זיי עס. אָבער צו וואָס זיין אַזוי זיכער און נתפּעל ווערן? ס'זיינען דאָ אַנדערע וועגן אויך...

לייוויקן האָט עס איםפּאָנירט. איך קאָכן זיך, שרייען, און דער פּרוש איז רויק, זיכער מיט זיך אַליין. קיין מאָל ניט אויפגערעגט, ווי איינער, וואָס האָט אַלץ געזען און ווייס, אַז מע דאַרף פּאַרקוקן מענטשלעכע שוואַכקייטן...

יאָרן שפּעטער, ווען ס'פלעגט אָפּט קומען אין פּאַרטיי־קאַמפּן צו שאַרפע ווערטער און ביטערקייט, פלעגט זיך לייוויק דערמאָנען אָן דער רויקייט פון דעם פּרוש, אָן זיינע מילדע בלויע אויגן און זיינע שטילע ווערטער:

—ס'זיינען דאָ אַנדערע וועגן אויך.

לאַנג פאַרבליבן אין דער ישיבה האָט דאָס יינגל ניט געקאָנט. ער האָט דאָן געלערנט אין דער „שואבי מים"־שול. ס'רעדט זיך אַזוי געלערנט. ער האָט זיך כלומרשט געשאָקלט איבער דער גמרא און געהאַלטן אַ רוסישן אָדער אַ העברעישן ביכל.

ער האָט דאָן אויך אַ סך געשריבן—לידער אין העברעיש.

דער משגיח האָט באַמערקט, אַז דאָס יינגל פאַלשעוועט אונטער און האָט געהאַלטן אַן אויג אויף אים.

איין מאָל איז דער משגיח געקומען אין שול און געכאַפּט לייוויקן אַריינקוקן אין אַ „טריף פּסול". דאָס ביכל איז געווען אברהם מאַפּוס „אהבת ציון".

דער משגיח האָט צוגערופן דעם שמש און דער אַלטער שמש האָט באַלד מיט כעס באַפוילן:

—שוין אַרויס! אָט באַלד זאָל דאָ דיין פוס ניט זיין!

דאָס יינגל האָט אָנגעהויבן איינטענהן:

—דאָס ביכל איז דאָך דער „אהבת ציון" פון מאַפּו. ס'איז ניטאָ אין ביכל קיין אַפּיקורסישקייט. ס'איז נאָר אַ באַשרייבונג פון ירושלים אין דער צייט פון די נביאים.

אָבער דער משגיח איז ניט נתפּעל געוואָרן פון די טענות. ער האָט אויסגערופן מיט ביטול:

—מיר קענען אייער צאַצקע מאַפּו. ער האָט דאָס ביכל געשריבן אום שבת!

און דער שמש האָט ווייטער אויסגעשריען:

—אַרויס, אַרויס!

דאָס יינגל האָט פאַרלאָזן די ישיבה מיט אַ גרינגן געמיט. אָן עק, פּטור געוואָרן. איצט וועט זיך אָנהייבן אַן אמת לעבן. ער וועט לערנען, לייענען און שרייבן, ער וועט אַ סך לערנען און שרייבן—ער וועט ווערן אַ שרייבער.

ער איז געקומען אַהיים מיט אַ חודש פריער פאַרן סוף זמן.

דער טאַטע האָט אים נאָך פאַרן שלום עליכם געפרעגט:

—וואָס אַזוי פריי?

—פאַרענדיקט מיט דער ישיבה—האָט לייוויק געענטפערט.

—וואָס הייסט פאַרענדיקט?—האָט דער טאַטע געפרעגט מיט רוגזה.

—איך וויל מער ניט זיין קיין רב—האָט דאָס יינגל געענטפערט — איך וויל זיין אַ שרייבער.

—אַ שרייבער?—האָט דער טאַטע זיך געוווּנדערט.—וואָס פאַר אַ תכלית איז דאָס?

דאָס יינגל פּרובירט דערקלערן דעם טאַטן די וויכטיקייט און גרויסקייט פון צו זײַן אַ שרײַבער. אָבער דער טאַטע פאַרשטייט עס ניט. ער קאָן עס גאָרניט באַנעמען.

דער ריס צווישן טאַטן און זון ווערט גרעסער.

אַ לערער אין דאָרף

אין הויז האָט לייוויק ניט געוואָלט בלײַבן. ער האָט זיך ניט געוואָלט אָנזעצן אויף דער אָרעמקייט. ער איז געוואָרן אַ לערער אין אַ דאָרף.

ער איז דאַן אַלט געווען אַ יאָר פופצן. די נאַטור פון דאָרף — די אָפענע פעלדער און טיפע וועלדער—האָבן אויף אים געהאַט אַ גרויסע ווירקונג. ער האָט געלערנט מיט די קינדער און אַליין געלערנט. ער האָט געלייענט יידיש, העברעיש און רוסיש. ער האָט זיך אָפּגעגעבן ניט די רוסישע קלאַסיקער און אויך איבערגעלייענט גאַנץ היינע אויף רוסיש. אָבער די הויפּטווירקונג האָבן אויף אים געהאַט די זאַכן פון מענדעלען און פון י. ל. פּרצן.

ער האָט דאַן זייער אַ סך געשריבן: פּאָעזיע, פּראָזע און אויך אַ דראַמע אָנגעשריבן. און אַלץ אין העברעיש. ער איז דאַן געווען זיכער בײַ זיך, אַז ער וועט ווערן אַ העברעישער שרײַבער.

סוף זמן איז ער צוריקגעקומען אין שטעטל. דאָרטן האָט ער זיך באַקענט מיט אַ געהיימער רעוואָלוציאָנערער בונדיסטישער אָרגאַניזאַציע און איז געוואָרן אַ פאַרברענטער בונדיסט.

ער האָט ווידער אָנגעהויבן פירן אַ דאָפּלטן לעבן—אַ העברעישער לערער און אַ בונדיסט.

ער האָט לאַנג די לערערײַ ניט אָנגעהאַלטן. ער האָט זיך אָפּגעגעבן אין גאַנצן צו דער אַרבעט פון „בונד". ער האָט דענסטמאָל אויפגעהערט צו שרײַבן העברעיש און אָנגעהויבן צו שרײַבן יידיש.

דער קאַמף מיטן טאַטן האָט זיך פאַרשאַרפט. דער טאַטע האָט ניט געקאָנט צוזען, ווי דער זון האָט זיך אויסגעטאָן אין גאַנצן פון פרומקייט און חבֿרט זיך מיט באַלמעלאָכעס. ער האָט דאָך געציטערט אויף אים אַזעלכע האָפענונגען. און זײַן האַרץ האָט אויך געשראָקן זיך—מע וועט דאָך אים אַרעסטירן. גלאַט וועט דאָס דעם יינגל ניט אַראָפּ.

לייוויק האָט זיך ניט גערעכנט מיט דעם. אָבער ווען עס איז געקומען אַ יום-טובֿ, האָט ער געבענקט נאָך דער שול, איבערהויפּט ווען ס'איז געקומען אַ יום-טובֿ, ווען מע האָט געדוכנט. געדענק ער איין מאָל אַ ראש השנה. אין שול איז ער ניט געגאַנגען—ס'איז דאָך געגן זײַנע רעוואָלוציאָנערע פּרינציפּן. אָבער אַ גאַנצן פרימאָרגן האָט ער ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט פאַר זיך: אין שול דוכנט מען, און ער שלייַט זיך אַרום אַ וואַכעדיקער.

דעם טאַטן אָבער וועט ער עס ניט דערציילן.

יענעם יאָר האָט ער געהאָלפן אָרגאַניזירן אַ דעמאָנסטראַציע אין שטעטל. מע האָט אים און נאָך צוויי חבֿרים אַרעסטירט. אין טורמע האָט מען זיי צום ערשטן געטריבן דורכן סטראָי—צעשטעלט צוויי שערענגעס סאָלדאַטן און די דרײַ חבֿרים געטריבן צווישן די רייען זעלנער. די סאָלדאַטן האָבן געשלאָגן.

דערנאָך האָט מען די צוויי חבֿרים פאַרשיקט קיין סיביר.

לייוויקן, אַלס מינדעריעריקן, האָט מען באַפרײַט.

אין סוף 1905 האָט די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג אין רוסלאַנד אָנגעהויבן צוזאַמענברעכן. לייוויק האָט פאַרלאָזן דאָס שטעטל און איז אַוועקגעפאָרן צום צווייטן מאָל קיין מינסק.

דער אַרעסט

אין מינסק האָט זיך לייוויקן געלעבט זייער שלעכט. ער האָט געהונגערט און ניט געהאַט ווו זיך אַהינצוטאָן. ער האָט זיך אַריינגעוואָרפן מיט מער ברען אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.

ער האָט אויך געשריבן אַ סך לידער. ס׳האָט אים אָבער ניט צופרידן געשטעלט, ווייל פון שטעטל זיינען אָנגעקומען שלעכטע נייעס. די גאַנצע באַוועגונג דאָרט איז טויט. דאָס געווער און רעוואָלוציאָנערער אַרכיוו איז אין ניט זיכערע הענט. ער האָט געפילט אויף זיך אַן אַחריות—אַ פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר אַלץ, וואָס ער האָט איבערגעלאָזן דאָרטן. צו דעם איז דער הונגער אין מינסק געוואָרן ניט איבערצוטראָגן.

און ער האָט זיך צוריקגעקערט אין שטעטל.

ער האָט זיך געפילט בעסער צווישן אייגענע.

ער האָט אָנגעהויבן פאַרזאָרגן דאָס געווער און דעם רעוואָלוציאָנערן אַרכיוו.

ס׳איז געווען אַ האַרבסט־אָוונט. לייוויק האָט זיך געפילט דערהויבן. אַלץ איז פאַרזאָרגט געוואָרן. דער אַרכיוו צונויפגעזאַמלט און באַהאַלטן. דאָס געווער באַגראָבן. אַלץ פאַרזאָרגט.

יענעם אָוונט האָט ער פאַרבראַכט צווישן אייגענע חברים און חברטעס. מע האָט געמאַכט אַ שטיקל קערמעשל—געגעסן און געטרונקען. ער האָט פאָרגעלייענט זיינע לידער, מע האָט זיי גוט אויפגענומען. ער האָט זיך געפילט יום־טובדיק און דערהויבן.

ער האָט געוואָלט בלייבן שלאָפן דאָרטן ביי אַ חבר, ס׳איז אָבער ניט געווען ווו. איז ער אַוועק אַהיים.

די נאַכט איז געווען אַ לבֿנהדיקע, אַ שיינע, אַ האַרבסטיקע. לייוויק איז געקומען אַהיים אַ ביסל בגילופֿנדיק און האָפערדיק. ער האָט געטראָפן טאַטע־מאַמע וואַך.

ווי נאָר ער איז אַריין אין הויז, האָט דער טאַטע גענומען שטראָפן און בייזערן זיך.

לייוויק האָט ניט געענטפערט. אים האָט אויסגעקוקט מאָדנע, וואָס אָט די צוויי מענטשן—טאַטע־מאַמע—זיינען אַזוי באַזאָרגט וועגן זיין גורל. אים איז דאָך אַזוי גוט!

און דער טאַטע רעדט און שטראָפט און לאָזט אויס:

—געדענק, לייוויק, מיינע ווערטער. דו וועסט גוט ניט אָפשניידן, מע וועט דיך צונעמען.

לייוויק האָט געשוויגן.

מע האָט זיך געלייגט שלאָפן. לייוויק האָט זיך געלייגט אויפן טאַפטשאַן ביי אַ פענצטער.

פאַרן שלאָף האָט ער נאָך אַריינגעקוקט אין עטלעכע פאַפירן און געפילט, אַז אַלץ איז פאַרזאָרגט. ניטאָ וואָס צו דאגהן.

ער האָט אָנגעהויבן איינדרעמלען.

מיט אַ מאָל דערפילט ער, אַז אַרום אים איז געוואָרן ענג. אים דוכט זיך, אַז ער זעט אַ סך פֿענימער. די פֿענימער שטיקן אים.

ער האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ שפּרונג. ער האָט זיך אויפגעזעצט, אַ קער געטאָן דעם קאָפּ צום פענצטער — טאַקע פֿענימער סטאַרטשען אַרויס. ער האָט אַ קער געטאָן דעם קאָפּ צום אַנדערן פענצטער — ווידער פֿענימער. עס ווערט אים מאָדנע. ער איז אָבער נאָך אַלץ שלעפעריק, האָט ער זיך צוריקגעלייגט אויפן טאַפּטשאַן און געוואָלט ווידער אײַנשלאָפן. ערשט מע קלאַפּט.

— זאָלן זיי קלאַפּן, — האָט ער געטראַכט. — מײַן דאגה! איך וועל אײַנשלאָפן. וואָס קענען זיי מיר טאָן, אַז איך וויל שלאָפן?

דאָס הויז איז געוואָרן פול מיט סטראַזשניקעס. ער האָט זיך אָבער נאָך אַלץ געמאַכט שלעפעריק.

מע האָט אים אויפגעוועקט גאַנץ גראָב.

ער איז אויפגעשטאַנען און זיך אַרומגעקוקט: די פּאָליציי קערט איבער דאָס שטיבל קאַפּויר.

— זאָלן זיי זוכן! — האָט ער גערעדט צו זיך, — אַ מכּה וועלן זיי געפינען.

אָבער באַלד האָט ער דערזען, אַז מע טראָגט דעם באַהאַלטענעם אַרכיוו, די ביכער. זיי האָבן עס טאַקע געפונען.

די מאַמע איז געשטאַנען און געטרייסלט זיך פון שרעק. אַ קליין ברודערל, פון אַ יאָר צוויי, וואָס האָט זיכער ניט פאַרשטאַנען, וואָס עס האָט זיך געטאָן אַרום אים, האָט געזען, ווי די מאַמע ציטערט פון שרעק, האָט ער אויך גענומען ציטערן.

מע האָט לייוויקן באַפוילן זיך אָנטאָן. ער איז שנעל פאַרטיק געוואָרן. ער האָט געוווסט, וווהין מע פירט אים. אָבער מאָדנע, ער איז געווען רויק. ניין, מוגטער. ער האָט זיך איצט געפילט גלײַך מיט אַלע אַקטיווע רעוואָלוציאָנערן. ער וועט אויך טראָגן די לאַסט פון דער רעוואָלוציע.

מע האָט אים באַפוילן גיין. די מאַמע איז צו אים צוגעגאַנגען און אים דערלאַנגט אַ פּעקעלע מיט שטרודל:

— נאַ, זון מײַנער, נעם. ווערסטו האָבן עפּעס וואָס צו נעמען אין מויל.

ער האָט מיטגענומען די שטרודל...

אין דרויסן האָבן אים די סטראַזשניקעס אַרומגערינגלט און גענומען פירן אים צו דער שטעטלשער טורמע.

די גאַס איז געווען שטיל. די לבֿנה — נאָך אַלץ אַ גרויסע, אַ ליכטיקע.
די טריט האָבן אָפּגעהילכט אין די ליידיקע גאַסן.
אָט איז די טורמע.
מע האָט אים אַרײַנגעזעצט אין אַן איינצלקאַמער.
די טיר פאַרמאַכט זיך. דער שלאָס פאַרשליסט זיך. שטיל, שטיל...
אויף לאַנגע יאָרן אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט.
אַ נײַ לעבן האָט זיך אָנגעהויבן.